

Fotografering av intagna

Anmälan

AA klagade, i en anmälan som kom in till JO den 3 augusti 2005, på att anstalten Skenäs hade låtit fotografera de intagna utan att de hade informerats om syftet med fotograferingen. Vidare framförde han klagomål på att fotografierna hade satts upp i centralvakten så att besökande i anstalten kunde se dem. AA framförde också missnöje över hur den tillförordnade säkerhetschefen BB hade bemött honom när han ifrågasatte varför fotografierna hade satts upp i centralvakten. Han anförde därvid bl.a. att BB hade varnat honom för att komma med förtäckta hot när han klargjorde att han tänkte "gå till JO" med frågan.

Utredning

Anmälan remitterades till Kriminalvårdsmyndigheten Norrköping för yttrande. I remissvaret anförde kriminalvårdschefen CC i huvudsak följande (bifogade handlingar har här utelämnats).

Under en längre tid har anstalten Skenäs varit fullbelagd och tidvis även överbelagd. Platsantalet uppgick fram till den 1 juni d.å. (2005; JO:s anm.) till 122 platser; idag uppgår platsantalet till 106.

Av ordnings- och säkerhetsskäl beslutade anstalten under senvåren att alla intagna skulle bära ett enkelt id-kort med fotografi och intagningsnummer för att personalen skulle kunna säkerställa varje intagens rätta identitet i samband med t.ex. medicinutdelning, kontrollräkning samt att det var rätt intagen som begärde ut tillhörigheter ur sitt civilförråd.

Bakgrunden och den vidare hanteringen av id-korten framgår av en lokal regel utfärdad av anstaltens chef den 26 juli 2005.

Under några få dagar omedelbart efter det att fotograferingen av de intagna var slutförd klistrades ett kort också upp på respektive intagens skåpsdörr i civilförrådet som är en integrerad del av anstaltens centralvakt. Efter synpunkter från intagna beslutades tämligen omgående att korten skulle tas bort från skåpsdörrarna vilket också skedde. Det enda kort som nu finns är således det som den intagne själv skall bära.

AA redogör i sin anmälan till JO för en ordväxling han haft med BB. BB har inkommit med ett yttrande.

Enligt myndighetens mening kan inte BB:s yttranden uppfattas som hot av något slag utan endast som ett konstaterande att en intagen är i sin fulla rätt att anmäla

anstalten och/eller personal till JO om han är missnöjd med beslut eller åtgärder som anstalten vidtar. Något explicit lagstöd för att fotografera intagna för tillverkning av id-kort finns inte. Å andra sidan skall korten enbart användas av den intagne under verkställigheten i anstalt. Några kopior tillverkas inte och korten sparas inte i någon form av register. Mot bakgrund av det sagda finner inte Kriminalvårdsmyndigheten Norrköping att anstalten handlat felaktigt eller att personal har uppträtt olämpligt.

AA:s anmälan och kriminalvårdsmyndighetens remissvar översändes till dåvarande Kriminalvårdsstyrelsen (numera Kriminalvården, huvudkontoret) för yttrande. I sitt remissvar anförde huvudkontoret, genom överdirektören DD, följande.

I detta ärende är såväl själva den fysiska hanteringen av de tagna fotografierna som frågan om lagstöd för fotografering av intagna av intresse.

Hanteringen av fotografierna

I de av JO remitterade handlingarna framgår bl.a. att fotografierna av de intagna sattes upp på de intagnas skåp i civilförrådet som hör till anstaltens centralvakt. AA:s påpekande att de därmed kunde ses av envar som passerade centralvakten har inte motsagts av den dåvarande Kriminalvårdsmyndigheten Norrköping. Oavsett att fotografierna först täcktes över och sedan helt togs bort från skåpen var åtgärden att över huvud taget sätta upp dem uppenbart olämplig med hänsyn till de intagnas anonymitetsskydd.

Lagstödet

En skyldighet för den enskilde att underkasta sig fotografering är ett ingrepp i den enskildes personliga förhållanden som enligt 8 kap. 3 § regeringsformen kräver stöd i lag. Exempel på sådan lagstiftning finns t.ex. i 28 kap. 14 § rättegångsbalken och i 5 kap. 5 § utlänningslagen (1989:529) som ger Migrationsverket eller polismyndigheten rätt att under vissa förutsättningar fotografera en utlänning.

Någon sådan motsvarande regel finns inte i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Det finns därmed inte uttryckligt lagstöd för att fotografera intagna i anstalt som ett led i myndighetsutövningen.

Att detta lagstöd saknas har också noterats av Kriminalvårdskommittén som i betänkandet Framtidens kriminalvård (SOU 2005:54) föreslår att en bestämmelse om rätt att fotografera intagna skall införas. Kriminalvården har i sitt remissvar tillstyrkt det förslaget.

Verksamhetsstället anstalten Skenäs har således, som ett led i myndighetsutövningen, fotograferat intagna vilket inte har stöd i lagstiftningen.

AA gavs tillfälle att yttra sig över remissvaren.

I beslut den 2 juni 2006 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Bedömning

En skyldighet för den enskilde att underkasta sig fotografering eller någon annan liknande åtgärd torde utgöra ett sådant ingrepp i den enskildes personliga förhållanden som enligt 8 kap. 3 § regeringsformen kräver stöd i lag (jfr JO:s ämbetsberättelse 2004/05 s. 98 och Justitiekanslerns beslut den 23 april 2001 i ärende med dnr 1002-00-21). En förutsättning för att en anstalt skall få

fotografera intagna är således att fotograferingen inte genomförs med tvång eller annars mot den enskildes vilja.

Såvitt framkommit av utredningen har anstalten inte före fotograferingen efterhört de intagnas inställning i frågan. Inte heller har anstalten på ett tydligt sätt redovisat för de intagna för vilket ändamål fotografierna skulle användas. Att så sker får anses vara en förutsättning för att en intagen skall kunna avgöra om han eller hon skall tillåta fotograferingen. För sin underlåtenhet i dessa avseenden förtjänar anstalten kritik.

Enligt 4 kap. 14 § Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt, KVVFS 2005:2 (numera ersatt av KVFS 2006:20), skall hänsyn tas till de intagnas anonymitetsskydd vid studiebesök eller besök av andra utomstående.

Av utredningen i ärendet framgår att fotografier av intagna inledningsvis placerades på ett sådant sätt vid centralvakten att de var synliga för besökande och andra utomstående. För detta kan anstalten inte undgå kritik. Anstalten har emellertid tagit ned fotografierna. Det finns inte anledning för mig att vidta någon ytterligare åtgärd i den här delen.

Kriminalvårdsmyndigheten har i sitt remissvar tillbakavisat påståendena om att BB skulle ha bemött AA på ett olämpligt sätt. Det framstår inte som meningsfullt att utreda saken ytterligare.

Avslutningsvis vill jag framhålla att jag har förståelse för att vissa anstalter har behov av att fotografera de intagna för att t.ex. kunna kontrollera deras identitet. Denna fråga har också behandlats av Kriminalvårdskommittén i betänkandet Framtidens kriminalvård (SOU 2005:54). Enligt kommittén bör det införas en lagbestämmelse som medger att en intagen får fotograferas bl.a. när han eller hon anländer till anstalten (se s. 557 f.). Eftersom behovet av en sådan reglering har aktualiserats i detta ärende, överlämnas en kopia av mitt beslut till Justitiedepartementet och riksdagens justitieutskott.